

traceeringsstelsel vaak aanzienlijke afmetingen had, en door zijn indeeling in cirkel- en ruitvormen de compositie der glasschilderingen bepaalde. En zijn ook niet de groote ijzeren ramen, waarmee de vandalistische 19de eeuw zoovele gothieke traceerwerken verving, de voorloopers van onze „stalen” ramen? Toch mogen wij het ijzeren of stalen vensterraam in zooverre als een product van onzen tijd beschouwen, dat het tot nu toe nooit of zoo goed als nooit in de gewone burgerlijke architectuur is toegepast. Deze nieuwe bestemming, deze „vulgariseering” van het metalen vensterraam is het moderne, en het gebruik, niet alleen in de monumentale, maar in de gewone burgerlijke architectuur, kan tot nieuwe oplossingen leiden.

Alweer zeggen wij: „kán tot nieuwe oplossingen leiden.” Het is zeerwel mogelijk een stalen vensterraam tegen of in een steenen of houten kozijn te bevestigen, een constructie, die om practische redenen, namelijk om het doorslaan van vocht te voorkomen, wel wordt toegepast. Het spreekt vanzelf, dat in dergelijke gevallen het dunne metalen samenstel op den achtergrond treedt, en dat men voor het gezicht een houten of steenen kozijn houdt.

De bijzondere eigenaardigheid van het stalen vensterraam is, dat het zoo weinig volume heeft, dat het nauwelijks in het oog valt. In dit opzicht verschilt het aanmerkelijk van het houten kozijn, dat door de zwaarte van zijn samenstel steeds duidelijk waarneembaar is en sterk „spreekt” in den gevel. Bij een houten kozijn zullen de ruiten ook vrijwel steeds in houten roeden zijn gevat, die ook al weer sterk in het oog vallen. In het kort, tegenover het houten kozijn is de aesthetische werking van het metalen raam zeer gering. De geheele „vulling” van de vensteropening gedraagt zich uiterst bescheiden, en is bezwaarlijk te gebruiken als een element van groote aesthetische werking. Men kan dit een zwakte van het stalen raam noemen, maar het is in ieder geval een eigenaardigheid, waarmee men rekening moet houden, en een nood, waarvan men een deugd moet maken. Het gevolg van deze eigenschap is, dat de vensteropening nauwelijks afgesloten lijkt, en dus zeer sterk het karakter krijgt van een open gat. En zoo zien wij dan, dat het venster als open gat, dat het venster met zijn primitieve karakter, zooals de Oudheid en de vroege middeleeuwen het hadden gekend, opnieuw in de geschiedenis der Noord-Europeesche architectuur zijn intree doet. De afsluiting van de opening met een architectonische vulling, met kozijnhout en roeden, zooals de achttiende eeuw en het begin van de 20ste eeuw die tot een element van groote aesthetische beteekenis hadden gemaakt, vervalt. Zoo komt de moderne bouwkunst weer te staan voor dezelfde problemen, waarmee de romaansche en de gothieke tijd hadden geworsteld. De gevel, gebroken door venstergaten, die zich toch als een afsluitende wand moet handhaven. De „romaansche” opvatting van het venster, die Berlage in het begin dezer eeuw gepoogd had tot nieuw leven te wekken,